

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ. ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ

УДК 371.33.336

Наталія БАРАДІЯ,
кандидатка педагогічних наук,
наукова співробітниця відділу навчання
географії та економіки
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАЛЬНОМУ ПОСІБНИКУ ІЗ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

У статті проаналізовано особливості формування фінансової грамотності студентів завдяки правильній організації методичного супроводу. Наголошено на неабиякій ролі методичного забезпечення у вирішенні важливого завдання – компетентісного зростання молодого покоління в питаннях фінансової грамотності, а також виявлено перспективні аспекти щодо реалізації його методичного супроводу.

Ключові слова: фінансова грамотність, фінансова освіта, компетентісний підхід, методичне забезпечення, посібник.

В статті проаналізовані особливості формування фінансової грамотності завдяки правильній організації методичного супроводу. Отримано велику роль методичного забезпечення в вирішенні важливої задачі – компетентісного зростання молодого покоління в питаннях фінансової грамотності, а також виявлено перспективні аспекти щодо реалізації його методичного супроводу.

Ключевые слова: финансовая грамотность, финансовое образование, компетентностный подход, методическое обеспечение, пособие.

The article analyzes the peculiarities of formation of financial literacy due to the competent organization of methodical support. The important role of methodical support in solving such an important task as competent growth of the younger generation in matters of financial literacy was emphasized. The perspective aspects in the implementation of methodical support in the formation of financial literacy are revealed.

Educational and methodological software educational institutions are one of the most important conditions for the effectiveness of the educational process and include teaching and methodological literature on disciplines, textbooks, study guides, didactic and visual

materials, computer training programs and much more. All programs and teaching aids in the Financial Literacy course can be used for both the variation component of curricula, as well as during elective classes and group work. Objectives of subjects and courses of economic direction ensure the creation of conditions for social and professional self-improvement, obtaining social experience that promotes active living and civic positions of the graduate school.

Optional courses can be taught at the expense of a varied component of the content of education to provide cognitive and educational needs of the education provider and be used regardless of the chosen profile of education and become relevant to school-leavers. Thus, a flexible system of profile education is provided, which provides students with an opportunity to choose an individual educational program.

Taking into account the urgency of forming the financial competencies of students, the introduction of the course "Financial literacy" and its teaching and methodological support allows them to begin their formation in primary school, continue in the main and finish in the senior, ensuring continuity in their formation.

The success of student learning and the effectiveness of the use of teaching aids by didactic tools essentially depends on the provision of this process by effective means, in particular textbooks that must be modern. It is thanks to the textbook that the goal and tasks of the curriculum are realized, and its content is displayed. At the same time, a modern textbook is a self-sufficient, universal teaching tool, one of the most important components of the teaching and methodological provision of a course at school, which should be not only a source of information, but also a factor in intellectual development and the formation of the basic competencies of students.

Key words: financial literacy, financial education, competency approach, methodical support, manual.

Постановка проблеми. Зміст фінансової освіти передбачає інтеграцію соціально-гуманітарних знань із різних навчальних предметів та орієнтацію на розв'язання практичних проблем. Формування цілісного світогляду в здобувачів освіти та набуття ними інтегративних фінансових знань включає економічний напрям, пов'язаний із розвитком знань про економіку в повсякденному житті родини, місцевої громади, українського суспільства та ключових економічних компетентностей громадянина. Проте без кваліфікованої та систематичної методичної підтримки це неможливо.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Питанню методичного забезпечення компетентнісного підходу та використання навчальних матеріалів при викладанні фінансової грамотності не приділено достатньої уваги. Зокрема, означену проблему в Україні розглядали такі вітчизняні вчені, як Т. Кізіма, А. Незнамова, Б. Приходько, Н. Славянська, І. Соркін, Т. Смовженко, С. Юрій та ін. У більшості робіт науковців проблема підвищення фінансової грамотності населення розглядається крізь призму використання навчального посібника.

Мета статті – проаналізувати особливості реалізації методичного забезпечення компетентнісного підходу в навчальному посібнику із фінансової грамотності.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою сьогодення є поліпшення якості шкільної економічної освіти, що потребує постійного оновлення навчально-методичного забезпечення викладання предмета. На цій основі постає проблема аналізу значення навчально-методичного забезпечення фінансової грамотності у практичній діяльності основних учасників освітнього процесу – учителів та учнів [2].

Навчально-методичне забезпечення закладів освіти є однією з найважливіших умов ефективності освітнього процесу та містить у собі навчально-методичну літературу з дисциплін, підручники, навчальні посібники, дидактичні та наочні матеріали, комп'ютерні навчальні програми та багато іншого.

Підвищенню рівня навчально-методичного забезпечення викладання предмета сприяє систематичне вивчення цих проблем у закладах загальної середньої освіти.

Усі програми та навчально-методичне забезпечення з курсу «Фінансова грамотність» можна використовувати як для варіативної складової навчальних планів, так і під час проведення факультативних занять та гурткової роботи. Завдання предметів і курсів економічного спрямування забезпечать створення умов для соціального та професійного самовизначення, отримання соціального досвіду, що сприяє активній життєвій і громадянській позиції випускника школи. Під час роботи за означеними вище навчальними програмами вчитель має право коригувати кількість годин залежно від можливостей закладу освіти.

Курси за вибором можуть викладатися за рахунок варіативного компонента змісту освіти для забезпечення пізнавальних і освітніх потреб здобувачів освіти й використовуватися незалежно від обраного профілю навчання та стає актуальними для здобувачів освіти в школі. Тим самим забезпечується гнучка система профільного навчання, яка надає здобувачам освіти можливість обрати індивідуальну освітню програму [3].

У всіх закладах освіти, що долучені до дослідно-експериментальної роботи з упровадження курсу «Фінансова грамотність» (Накази МОНмолодьспорту України від 19 липня 2012 № 828, МОН України

від 17 червня 2013 № 776 та від 24 березня 2016 № 324), необхідно включати курс до типових планів та доцільно використовувати навчально-методичне забезпечення.

Окрім цього, програми курсів за вибором і факультативів для учнів основної та старшої школи розміщені у фахових періодичних виданнях та навчально-методичному посібнику «Збірник програм з економіки для загальноосвітніх навчальних закладів. Частина 1. Частина 2 (уклад. В. В. Радченко, Ю. В. Бицюра), якому відповідно до листа ДНУ «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» від 27 січня 2014 № 14.1 // 12-Г–56 комісією з економіки Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України надано висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах», що надрукований видавництвом «Аксіома» (Кам'янець-Подільський).

Навчальний посібник із фінансової грамотності надасть знання про фінансові інститути і пропоновані ними продукти, а також уміння їх за потреби використовувати з розумінням відповідальності за наслідки власних дій. Він складається із 15 розділів, які об'єднують 30 взаємопов'язаних параграфів. Опрацювавши всі розділи, учні розумітимуть, що таке гроші і для чого вони потрібні, здобудуть базові знання про персональні фінанси, податки та податкову культуру, пластикові картки, грошові перекази, іноземну валюту та валютні операції. Опрацювання таких тем, як власна фінансова безпека, депозити, інвестиції та пенсійні заощадження допоможуть правильно розпоряджатися власним капіталом [4].

Вивчення видів кредитів і кредиторів, а також ознайомлення з фінансовою та юридичною складовими записочень, страхуванням та особливостями фінансового і бюджетного планування допоможуть правильно сформулювати власний бюджет та захиститися від ризиків. Окрім здобуття необхідних фінансових знань, навчальний посібник допоможе розвинути практичні навички їх застосування, що дозволить комфортно почуватися в сучасному світі та приймати правильні самостійні фінансові рішення.

Фінансова освіта допомагає учням зрозуміти ключові фінансові поняття та використовувати їх для прийняття рішень у фінансових питаннях, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо.

Ураховуючи актуальність фінансових компетенцій учнів, упровадження курсу «Фінансова грамотність» та його навчально-методичне забезпечення дозволяє починати їх формування в початковій школі, продовжувати в основній та завершувати в старшій, забезпечуючи таким чином наступність [9].

Неабияке значення відіграє ресурсне забезпечення цієї діяльності (кабінет економіки або кабінет фінансової освіти, інформативні стенди економічного та фінансового змісту, шкільна економічна газета тощо). При цьому предметне оточення не є фоном чинником економічної соціалізації. Воно стає дієвим тоді, коли виступає відображенням економічної діяльності школярів, ініціюється та створюється безпосередньо ними. У такий спосіб предметне оточення починає відігравати роль передавача економічної (фінансової) інформації та подальшого її пізнання. У цьому сенсі важливим є планування та реалізація системи заходів позакласної роботи із фінансової освіти та виховання.

Навчальний посібник для вчителя «Фінансова грамотність» розроблений колективом авторів

за загальною редакцією доктора економічних наук, професора Т. С. Смовженко, має гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України від 08 лютого 2012 № 1.4/12-Г–30). Цей посібник надає знання про фінансові інститути й пропоновані ними продукти, а також уміння використовувати їх за потреби з розумінням відповідальності за наслідки власних дій.

Курс «Фінансова грамотність» сприяє вирішенню таких завдань: поглиблення знань із макроекономіки, усвідомлення сутності та ролі фінансів і фінансових відносин у політичному, економічному та соціальному житті; з'ясування значення фінансової освіти як одного з чинників економічної стабільності; проектування методичної системи впровадження фінансової грамотності в гімназії [2].

Навчальний матеріал надається під час проведення лекцій різних типів, виконання практичних робіт у групах, участі в проведенні семінарських занять, «круглих столів», тестуванні та інших формах роботи.

Навчальна стратегія курсу може реалізовуватися також через дистанційну (або очно-дистанційну) форму шляхом проведення інтернет-консультацій та виконання індивідуальних практичних завдань; самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу, рекомендованого викладачами спецкурсу.

Опрацювання всіх розділів допоможе вчителям донести до учнів знання про гроші, для чого вони потрібні, персональні фінанси, податки та податкову культуру, платіжні картки, грошові перекази, іноземну валюту та валютні операції. Розгляд таких тем, як власна фінансова безпека, депозити, інвестиції та пенсійні заощадження допоможуть розвинути практичні навички щодо правильного розпорядження власним капіталом. Вивчення видів кредитів і кредиторів, а також ознайомлення із фінансовою та юридичною складовими запозичень, страхуванням та особливостями фінансового і бюджетного планування сприятиме правильному формуванню власного бюджету та захищатиме від ризиків. Окрім здобуття необхідних фінансових знань, посібник зорієнтований на розвиток практичних навичок, застосування яких дозволить молоді комфортно почуватися в сучасному світі та приймати правильні самостійні фінансові рішення [6].

Розробка кожного уроку має структуру, що відповідає його типу. На початку параграфа зазначена мета уроку, його тип, перелічені основні компетентності учня, наведено орієнтований план уроку, а перед інформаційною частиною розміщені ключові тези.

Поняття для запам'ятовування та їх визначення виділені курсивом або напівжирним шрифтом. Інформація, на яку варто звернути особливу увагу, виділена іншим кольором, напівжирним шрифтом та відмічена знаком «!». Для закріплення матеріалу, викладеного в параграфі, наводиться статистична інформація, цікаві факти (рубрика «Це цікаво!»). У кінці розробки розміщено підсумки, де узагальнюється матеріал уроку.

Після цього наводяться запитання для перевірки знань та обговорення, домашнє завдання й відповіді до нього, словник основних термінів. Також у текстах уроків є рекомендації щодо використання підручника та робочого зошита для учня з курсу «Фінансова грамотність». Навчальний посібник для вчителя «Фінансова грамотність» ілюстровано рисунками та логічними схемами з метою кращого його сприйняття [2].

Інтерактивний електронний посібник «Фінансова грамотність» розроблений колективом авторів за

загальною редакцією доктора економічних наук, професора Т. С. Смовженко, має гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України від 23 березня 2014 № 14.1 / 12-Г–480). Цей посібник допоможе здобути необхідні фінансові знання, розвинути практичні навички, застосування яких дозволить комфортно почуватися в сучасному світі та приймати правильні самостійні фінансові рішення.

Успішність навчання учнів й ефективність використання вчителем дидактичних інструментів істотно залежить від забезпечення цього процесу ефективними засобами, зокрема підручниками, які мають бути сучасними. Саме завдяки підручнику реалізується мета й завдання навчальної програми, відображається її зміст. Водночас сучасний підручник – це самодостатній, універсальний засіб навчання, один із найважливіших складників навчально-методичного забезпечення курсу у школі, який має бути не лише джерелом інформації, але й чинником інтелектуального розвитку та формування основних предметних компетентностей учнів [3].

Інтерактивний електронний посібник «Фінансова грамотність» розроблений на основі вищезначеного підручника і складається із 15 розділів, які об'єднують 30 параграфів. Він має сучасний інтерфейс, спеціально розроблений для подвійного використання: на ПК (управління мишкою) та планшетах (тачскрін).

Апаратні вимоги до функціонування системи: процесор x86, сумісний із тактовою частотою від 1100 MHz; 128 Мб ОЗП; відеокарта – SVGA 16 Мб + directX сумісна.

Інтерактивний електронний посібник працює на платформах: MS Windows XP, MS Windows Vista, MS Windows 7, MS Windows 8.

Коректну інсталяцію посібника на комп'ютері забезпечує програма-інсталятор. Головне вікно програми має чотири зони: робочу, допоміжну, мультимедійну, інформаційну. У робочій зоні відображається теоретичний матеріал, що міститься в обраному користувачем параграфі. Внизу робочої зони відображено нумерацію поточної сторінки та загальну кількість сторінок. У теоретичному матеріалі використовуються гіперпосилання на словник термінів. Натиснувши на підкреслене слово, з'явиться словник термінів, де можна прочитати його визначення.

Допоміжна зона інтерактивного електронного посібника знаходиться над робочою і містить такі кнопки: *перехід на попередню / наступну сторінку*, *перегляд змісту*, *друкувати*, *закладки (із можливістю додати коментар)*. Легкий доступ до панелі змісту дозволяє швидко здійснити перехід до необхідного розділу чи параграфа.

Мультимедійна зона розміщується під робочою і містить кнопки для таких режимів: *«анімації»*, *«тести»*, *«звуковий супровід»*, *«інтерактивні завдання»*, *«інтерактивний калькулятор»*. Теоретичний матеріал посібника супроводжується анімаційним та звуковим супроводом. При цьому можна регулювати гучність, переходити до перегляду будь-якої анімації або прослуховування звукового супроводу, прокручувати його назад або вперед. У режимі «Інтерактивні завдання» користувачу пропонується розв'язати задачі, кросворди, ребуси, криптограми тощо. До деяких параграфів є можливість використовувати інтерактивний калькулятор [7].

Інформаційна зона програми знаходиться над допоміжною та містить такі кнопки: *словник термінів*, *настанова користувача*, *виведення на екран інформації про авторів*, *пошук*, *згорнути вікно*, *закрити вікно*.

Простий інтерфейс, завдання різних форматів, які доповнюють теоретичний матеріал, анімаційний і звуковий супровід покращують засвоєння інформації, а також роблять можливим використання посібника для роботи зі школярами з вадами зору та слуху.

Отже, одним із основних інструментів розвитку суспільства є освіта з використанням електронних технологій, яка сприяє швидкому й змістовному оновленню форм і засобів, технологій та методів навчання, формуванню в учнів навичок, актуальних для сьогодення (критично мислити та швидко ухвалювати рішення; виявляти творчість, креативність та новаторство; бути комунікативним і готовим до співробітництва тощо) [5].

Зазначимо, що впровадження та викладання курсу вимагає застосування певних форм і методів роботи з учителями. Залучення вчителів до участі в семінарах, творчих групах, узагальнення передового педагогічного досвіду сприяє популяризації фінансових знань і формуванню економічної свідомості самого вчителя, зростанню його вмотивованості до поширення фінансової освіти.

Висновки. Отже, навчально-методичне забезпечення предмета – передумова засвоєння навчального матеріалу учнями у школі. Від того, наскільки розробленими є всі складники навчально-методичного комплексу із фінансової грамотності залежить наповнюваність навчально-методичного комплексу для вчителя й учня та результативність навчання зокрема.

Перспективи подальших досліджень. Для якісної організації освітнього процесу із фінансової грамотності доцільним є постійне оновлення його навчально-методичного забезпечення, основу якого становить сучасний підручник. Добір таких його додатків (творчо-інтелектуальних завдань, медіатек із цікавою інформацією, електронних додатків), які відповідали б запитам сучасного учня, є важливим організаційно-дидактичним завданням. Центром моделей розвитку закладів освіти нового типу є творча особистість.

З огляду на це, перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є, зокрема, оформлення банку запитань компетентнісного спрямування із фінансової грамотності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економіка & фінанси для учнів 9 класу // Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1 / 12-Г–332.
2. Фінансова грамотність. 10 клас : інтерактивний електронний посібник / за заг. редакцією Т. С. Смо-вженко // Лист ІТЗО від 28.03.2014 № 14.1 / 12-Г–480.
3. Програми з курсу «Фінансова грамотність» на 35 та 105 годин / за заг. ред. д. е. н., проф. Т. С. Смо-вженко // Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.09.2014 № 1054.
4. Наказ МОН від 12.10.2015 № 1069 «Про прове-дення апробації та моніторингових досліджень якості інтерактивного електронного посібника з курсу «Фі-нансова грамотність» для загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I – II рівнів акре-дитації України у 2015/2016/2017 навчальних роках».
5. Прикладні фінанси для учнів 8 класу // Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1 / 12-Г–331.
6. Родинні фінанси для учнів 5 класу // Лист Ін-ституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1 / 12-Г–328.
7. Фінансова абетка для учнів 2 класу // Лист МОН від 20.05.2015 № 1 / 11–7119.
8. Фінансова арифметика для учнів 3 класу // Лист МОН від 20.05.2015 № 1 / 11–7118.
9. Фінансова культура для учнів 7 класу // Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 29.05.2015 № 14.1 / 12-Г–330.
10. Фінансова поведінка для учнів 4 класу // Лист МОН від 20.05.2015 № 1 / 11–7117.

Дата надходження до редакції: 06.06.2019 р.

УДК 37.07:005.4:37.091.4

Микола ЛЮШИН,

*кандидат педагогічних наук,
завідувач кабінету освітнього адміністрування,
доцент кафедри філософії, економіки
та менеджменту освіти Рівненського ОІППО*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ СУЧАСНИМ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті на основі аналізу наукового доробку В. О. Сухомлинського досліджено сутність управління закладом загальної середньої освіти як складової педагогічної системи. Окреслено пріоритетні напрями впровадження ідей видатного українця світового рівня в сучасну управлінську практику.

Ключові слова: директор (керівник) школи, заклад освіти, менеджмент, нова українська школа, педагогічна система, педагогічна спадщина, система управління, В. О. Сухомлинський.